

Nuuk 1752

af Alfred Toft

Syttenhundrede-og-tooghalvtreds – et tilfældigt valgt årstal af de 250, der udgør Godthåb/Nuuks historie. Begivenhederne på Hans Egedes tid er velkendte for de fleste godthåbere, men denne skildring inviterer læseren på rejse til et forholdsvis „ukendt“ Godthåb efter 31 års koloniherrredømme.

Vinteren 1751/52 var usædvanlig hård.

Ikke alene var der en frygtelig kuldeperiode fra februar til henimod påske, hvor det frøs uafbrudt, så fjordene lagde til med fast is og senere opfyldtes med tæt drivis, så det var umuligt at få en kajak i vandet, men efter påske blev vejret ustadigt med mange storme, ledsaget af regn og sne, så grønlænderne sjældent havde mulighed for at sejle ud.

Når de endelig gjorde det, var det forbundet med livsfare, og de undgik ikke svære forfrysninger i ansigtet og på hænderne.

Kolonien bestod af en lille klynge gamle, faldefærdige huse, hvoraf *kolonihuset* var det største. Sammen med bryghuset, smedjen og proviantboden omsluttede det en gårdsplads, „proviantgården“.

Hovedbygningen, opført af Hans Egede for 24 år siden, var af natursten med tagkonstruktion af træ, medens de andre var tørvemurshytter, beklædt med lidt træværk hist og her.

Fodspor i sneen løb fra hus til hus. Kun foran dørene var der ryddet lidt sne bort, ellers var husene helt tilsneede.

Fra fæhuset lød en geds brægen.

Gik man over elvens isglatte gangbrædt og over sandbanken på den anden side, kom man til en lille høj med en flagstang og syv små jernkanoner.

Længere ude lå spækhuset, beklædt med brædder og grundigt tjæret. Udenfor stod tomme spæktønder opstablet.

Vendte man nu om og gik den modsatte vej, op ad vejen til den lille klint, hvor flagbatteriet i dag står, kom man til en række jordhytter, 4–6 stykker, såkaldte fælleshuse – grønlændernes boliger.

Her boede 96 døbte. Den fornemste af dem var den grønlandske kateket, Povel, også kaldet Povel Grønlænder (for at undgå forveksling med navnebroderen Povl Egede).

En anden, hvis navn vi kender, var Qivioq (22), der henledte opmærksomheden på sig ved sin usædvanlige dovenskab. Så længe han havde den mindste stump fortærbart i huset, kunne han ikke formås til at tage sig noget nyttigt til, hed det.

Qivioq var eskimo, døbt af Hans Egede i sin tid. Det var de „virkelige

grønlandere“ (eskimoer), der opretholdt hele grønlandsværket med deres fangst. De opholdt sig kun ved kolonien om vinteren, resten af året tilbragte de ved fangststederne.

Enkelte af dem – som Qivioq – tog imidlertid arbejde som daglejere ved handelen. Til disse „kolonigrønlandere“, som var ringeagtede såvel af deres landsmænd som af kolonisterne, hørte „blandingene“.

De blandede ægteskaber karakteriserede Niels Egede således:

„I stæden for Een huuslig og Reenlig Kone har de faaed en Soe, og ødelægger,

af nøttige Børn har de, de saakaldede unøttige, thi de duer hverken til Eet eller andet, og ikke heller kan blive Een Simpel Grønlander:

hvorover voris Folk er kommen i et slæt Udraab, som Ey kan Ernære sig, men ligner os ved gamle udelige Kiellinger.“

Når disse mennesker blev så unyttige, skyldtes det først og fremmest deres dårlige opdragelse „midt imellem to kulturer“, men også, ifølge den seneste præst hr. Christen Drachardt, den dårlige påvirkning de fik ved omgang med det udsendte kolonimandskab, hvis „vanartige forhold, der ved u-eenighed og syndig levnet give de forargeligste eksempler“.

Godthåb „bliver anseet som en hovedstad for de groveste synder og laster,“ sagde den lille præstemand og forbød de døbte grønlandere at have samkvem med europæerne.

Købmanden, Poul Moltzau (37 år gammel), beklagede sig derfor over, at

de døbte „ikke maae være til nogen Tieneste ved Colonien“, og for at tvinge dem til at arbejde, forsøgte han i perioder at sulte dem, men: „Hver gang – at de trængte til noget gik de til Hr: Drachard og hang med Hovedet og vente det hvide ud af Øynene og sukede, saa troede han dem og gav dem hvad de ville have, og sagde: at saa skal GUDS Børn være.“

Sådan gik det.

I de største grønlanderhuse boede der flere familier under samme tag. Vand fik de fra en lille bæk, lige uden for døren.

Europæerne havde derimod deres vandhentningssted i den brusende elv, Kûgssuaq.

På den anden side af vejen lå skolehuset, en elendig ruin, opført af Niels Egede i 1738 efter grønlandsk byggeskik.

Ved stien, der førte over fjeldet til Nôrdlît og Skibshavnen, lå også en jordhytte. Her havde den danske kateket Bertel Laersen (30 år) sit hjem. Hans kone var grønlanderinden Susanna (24), og de havde tre børn, Joseph (7), Maria (5) og lille Frederik (2).

Det var ellers ikke almindeligt at europæere blev henvist til jordhytter, og der havde faktisk været god plads i kolonihuset de seneste år, eftersom familien Drachard* under konens sygdom havde indlogeret sig i Neu-Herrnhut.

Men købmanden tillod ikke, at Laersens flyttede ind i præstestuen, for „Saa

* Drachards kone, Rosina, kom fra Tyskland og tilhørte den herrnhutiske menighed. Ægteparret havde to småbørn.

var samme fast blevet ruineret af skarn og ureenlighed, formedelst iidelig Forsamling med Grønlænderne og altsaa bleven ubeboelig for den efterkommende Missionarius.“

Indgangen til kolonihuset var fra gårdsiden. Gennem et vindfang kom man ind i køkkenet, hvorfra der førte en dør til præstens stue.

Præstens stue var som sagt tom.

Da hans kone døde sidste år, rejste Drachard til Europa, og hans afløser forventedes at ankomme med sommerens skib.

Døren tilhøjre førte ind til kirkestuen, hvor der stod 10 bænke i to rækker, fruentimmerne til venstre, karlfolk til højre. Der var et vindue mod nord og et mod vest.

Og fra kirkestuen var der igen en dør ind til købmandens stue.

Købmand Moltzau havde været i handelsmonopolets indehaver, Jacob Severins, tjeneste siden 1741, da han udsendtes som „kjøbsvend“ til Godthåb. To år efter blev han udnævnt til købmand. Da Severins koncession udløb 1749, rejste Moltzau til København, men blev genansat af handelscompagniet (et aktieselskab) og vendte tilbage til Godthåb 1750 med en ny „udsendt“ kontrakt: „Da det octroyerede almindelige handels Compagnie nu har overtaget Grønlands handel og besejling, og vi have antaget Poul Moltzou som kiøbmand ved colli-nien Godthåb ...“ skal han påse, at „den sædvanlige og u-forbigiengelige fornødne Guds frygt og -tjeneste vorder øvet af og iblandt coloniets mandskab, ligesom hand og saaledes selv opfører sig, at de andre hands underhavende i ham kand

have et got exempel ...“ og han skal forhindre, „at noget u-ordentligt begaaes, som enten kand foraarsage nogen Guds fortørnelse eller være Grønlænderne til anstød og forargelse ...“ stod der blandt andet.

Købmanden var velanskreven i compagniet. I 1750 opnåede han at få sin løn sat op fra 100 til 130 rdlr. og 1751 fik han yderligere 20 rdlr.

Han havde med sin kone, Else Marie (37), og deres to små børn indrettet sig med kontor, stue og soveværelse i samme rum. De havde et vindue mod vest og et mod syd.

På husets nordside var der endnu en indgang; den førte ind til mandskabets og assistenterne Johan Schade (25) og Anders Olsens (34) stue med tilhørende køkken.

Selv om stenvæggene var næsten en meter tykke, var huset koldt og fugtigt. Bag træpanelerne, hvor varme og kulde mødtes, var murene – ligesom vinduerne – overtrukket med et tykt lag is. Køkkenet, hvorfra man fyrede i komfuret og bilæggerovnen, var det foretrukne opholdssted.

Fra købmandens vinduer var der udsigt til kolonihavnen, hvor der som regel lå et mindre fartøj solidt fastgjort mellem to vældige jernringe fæstnede i fjeldet.

Størstedelen af året lå båden trygt i sine fortøjninger, men når vejrguderne rasede, var kolonihavnen usikker.

De store skibe gik derfor altid til skibshavnen omme på bagsiden af den halvø, vi plejer at omfatte med navnet Nuuk.

Ved skibshavnen lå også et spækhush,

og det lille fartøj ved kolonien havde hovedsagelig den opgave at transportere gods mellem de to havne.

I magsvejr, når man kunne tage sejlet til hjælp, var det ingen anstrengende tur, men hvis vinden – og navnlig strømmen – var imod, kunne det være et mareridt. Sejgtrækkernæsset bærer ikke sit navn med urette!

En halv times gang fra kolonien over fjeldet kom man til en lille sydvendt vig ved „de yderste næs“, Nôrdlît. Her havde de tyske brødremissionærer deres anlæg, Neu-Herrnhut.

Hovedbygningen var opført af bindingsværk, beklædt med brædder. Taget stråtekt. Altsammen naturligvis importeret fra Europa. Og her boede europæerne.

Grønlænderne boede i de to rækker jordhytter, der var indrettet således, at ugifte unge mænd boede i eet hus, de unge piger i et andet, gifte for sig, enker og enkemænd hver for sig, etc.

Disse fællesskaber kaldtes „kor“ (Chore), og var tænkt som en erstatning for de familiefællesskaber, grøn­lænderne uden for menigheden levede under.

De ugifte kvinders hus „søsterhuset“ var grundlagt af grøn­lænderinden Judith, da hun vendte hjem fra en tysk­landsrejse for 3 år siden. De unge piger skulle fortsat udføre deres pligter i de familier, de tilhørte, men i øvrigt op­holde sig i søsterhuset og sove dér, „så at de ikke som før fik lejlighed til at se og høre forskelligt, som kunne forårsage unødigt og skadeligt eftertanke hos dem.“

I jordhusene lunede grøn­lænderne sig ved deres tranlamper, medens vinteren

strengedes, og det kneb for europæerne at holde varmen.

Den 8. januar blæste der en orkan, og hovedbygningen var nær ved at blæse omkuld. Den „rystede som et skib i stormen og knagede i alle sammenføjninger“.

Brødrenes største og nyeste båd, der lå fortøjet ved en pæl, blev smadret af de frygtelige søer.

En ung grøn­lænder, der havde vovet sig ud for at fange fugle, blev ført bort af stormen og bølgerne, og først 3 måneder senere fandt man ham i kajakken, halvt opædt af rævne og ræve.

Efter stormen kom stilheden – med bidende frost.

Menighedens sjælelige opbyggelse gik rent i stå, for: „Når det var dårligt vejr, kunne de vilde ikke vove sig uden for deres hytter, og når vejret en sjælden gang viste sig venligt, måtte de skynd­somst drage ud på fangst.“

Et par gange bedrede situationen sig dog så meget, at brødrene fik en jolle i vandet og kunne aflægge visit på bo­pladsen Kangeq, der lå helt ude i skær­gården, og som var anneks eller „for­gård“ til Neu-Herrnhut.

I april måned kom 15 hollandske hvalfangerskibe på vej nordover i van­skeligheder på grund af issituationen. Ni af dem sad fast i isen, de resterende søgte til land og kastede anker i Godt­håb skibshavn.

Grøn­lænderne var henrykte for denne oplevelse, men europæerne rystede på deres kloge hoveder og græmmede sig, da de så mænd, kvinder og børn ile over stok og sten for at komme først til havnen.

Broder Johannes (Wattewille).

Og det gik – naturligvis – som det plejede: grønlænderne bortbyttede deres vinterforråd og fik oven i købet en smitsom sygdom bragt på halsen.

Da forrådet slap op (et grønlænderhus forbrugte en halv snes fade spæk til lys og varme i løbet af vinteren) begyndte man at fryse og sulte i de før så hyggelige jordhytter, men se: Brødrene åbnede da deres døre for de indfødte og lod dem skiftes til i hold at komme indenfor og varme sig, ligesom de også delte deres levnedsmidler med dem.

Sådan gik det.

Men omsider kom da sommeren.

Da brødrene i juni måned aflagde årets tredje besøg i Kangeq, så de et skib nærme sig fra Davisstrædet med kurs mod Godthåb.

Fra agterstavnen smældede det rødhvide Dannebrog.

På grund af den stærke blæst turde brødrene ikke selv sejle hen til skibet, men sendte kajakmanden Nathanael afsted. Han kom tilbage og fortalte, at han på det store skib havde bemærket to særligt iøjnefaldende personer, nemlig den bekendte „Matthesersoack“ – således kaldte han den tyske missionær Matthæus Stach – og ved hans side en mand, der så meget „kærlighedsfuld“ ud!

„Det er i sandhed en stor velgerning af Gud,“ udbrød Matthæus Stachs ledsager, den kærlighedsfulde biskop Johann von Wattewille (34) om bord på det gode skib *St. Birgitte*, ført af kaptein Lars Pedersøn Præstøe, der forsigtigt manøvrerede ud og ind mellem isbjerge og skosser i Davisstrædet, „– at der på denne årstid næsten ikke er nat her i strædet.“

Om morgenen den 12. juni så de for første gang land og klokken 9 om formiddagen tydeligt de snedækte bjerge og tinder.

Kl. 10 præsenterede sig et mærkværdigt fænomen på himlen, nemlig tre bisole og seks cirkler imellem, ved siden af og omkring disse. Ingen af de ombordværende havde nogensinde set noget lignende.

„Vi havde først vesten-, derefter en kraftig søndenvind. Og da vi nu var kommet for langt mod nord, måtte vi næste morgen krydse et stykke tilbage ... strømmen hjalp os, så vi ved 10-tiden var ud for de yderste øer.

Da kom den første vilde og derefter

to grønlandske brødre ud imod os, men brødrene kunne på grund af den stærke vind ikke komme os nær.

Det imponerede mig meget, at grøn­lænderne i deres kajakker, der i den hårde vind og de høje bølger så ud som svømmende ænder, var så hurtige, at de hele tiden var foran skibet, og det endda selv om de ofte var halvt under vand.

Så sejlede vi mellem Kangeq og Kook­øerne gennem det såkaldte Nordergat ind i Baals Revier (Godthåbfjorden).

På grund af tiltagende vind, efterhån­den næsten storm, måtte vi tage det ene sejl ind efter det andet, og dog skød skibet som en pil forbi ø efter ø.

Jeg blev ganske blød om hjertet, og glædestårer trådte frem i mine øjne, da jeg fik øje på vort kære Neu-Herrnhut,“ skriver biskoppen i sin dagbog.

Netop denne dags løsen var „På bjer­get skal være frelse, og det skal være en helligdom,“ og dér lå missionsstationen, ganske vist ikke på bjerget, men ved dets fod i den grønne, frodige dal – lige efter Bibelens ord: „Som en høne, der samler småkyllingerne under sine vinger“ (Oba­dias).

Blæsten sled i takkelagen, og det be­gyndte at regne kraftigt, men klokken 1 om eftermiddagen lykkedes det at få skibet bakset ind i skibshavnen.

„Vi havde næppe fået gjort fast, før vor broder Johann Beck kom ud til ski­bet (de andre var ikke hjemme). Jeg skulle netop til at gå op på dækket, da han kom ned ad trappen, uvidende om, hvorvidt nogen af brødrene fra Tysk­land var med, og løb lige i mine arme – så jeg omfavnede ham, uden at han gen­kendte mig. Og da han så så på mig,

blev han ganske ude af sig selv af glæde, ja, begyndte at græde som et barn.“

Og dette spontane glædesudbrud havde den mirakuløse virkning, at en grim febersygdom, broder Johann længe havde lidt af, straks forlod ham for stedse.

„I mellemtiden var skibet blevet for­tøjet med en trosse til klippernes store jernringe, og stormen tog sådan til, at vi i en jolle med et reb måtte trækkes ind til land. Og således besteg vi da i Jesu navn den grønlandske jord og gik i løbet af et kvarters tid over land til Neu-Herrnhut.“

Skibet havde tre andre passagerer, nem­lig koloniens nye præst, Rasmus Bruun (27), hans hustru Malene (32) og den­nes søster.

Déres velkomst var ikke nær så hjer­telig som tyskernes.

På compagniets vegne, som fik et år­ligt statstilskud på 5000 rdlr. til missio­nens opretholdelse, hilste Moltzau præ­sten på sit klingende norske modersmål. Købmandens mor var Hans Egedes sø­ster, og på grund af slægtskabet havde han sympati for den danske mission, men på den anden side var herrnhuternes grøn­lændere for tiden de bedste leveran­dører til handelen.

Bertel Laersen og Povel Grønlander var også med for at hilse på.

Det var egentlig ganske betegnende, at Laersen boede midtvejs mellem kolo­nien og Herrnhutdalen, for hans kone tilhørte nemlig den herrnhutiske menig­hed, og ligesom han ved sit blandede ægteskab befandt sig midt imellem euro­pæerne og eskimoerne, stod han også

religiøst mellem to lejre. „En inficeret Herrenhut“ kaldte Poul Egede ham.

I de sidste 6 år var den herrnhutiske menighed vokset næsten eksplosivt, og dens medlemmer blev ikke alene anset for at være de mest fromme, men også „udi anseelse formedelst deres hurtighed i fangsten“, hvorimod den danske menighed var på retur både åndeligt og timeligt.

Den pietistiske hr. Drachard havde levet i fredelig sameksistens med herrnhuterne. Han og Laersen lod endog brødrene deltage i dåbshandlinger i kirkestuen. Efterhånden udartede dette sig til, at der kun brugtes herrnhutiske sange – Egedernes salmeoversættelser kendtes slet ikke i Godthåb, ja, præsten havde til sidst ligefrem været ved at overtale missionskollegiet til at sammenlægge de to menigheder!

Hvorledes ville forholdet blive mellem kateket Laersen og den nye præst?

Povel, derimod, var helt Hans Egedes mand, og hans håndtryk det mest uforbeholdne.

Bruun og de to damer, der var lidt rystede efter sørejsen, overnattede ombord. Næste dag blev de med deres sparsomme flyttegods sejlet om til kolonien. Broder Johannes og hans to ledsagere var kommet helskindet over fjeldet og alle vandpytterne og nærmede sig Herrnhutdalen, da Nathanael springende kom dem imøde, idet han skreg af glæde: „Johannes Assersok, takerrarparso“ – den elskelige Johannes er kommet for at besøge jer!

Ved årets begyndelse havde brødrene, i mangel af en rigtig løsensbog, slået op på et tilfældigt blad i Bibelen for at

Broder Johann (Beck).

finde årets løsen. Det blev: „Herren HERREN, der samler Israels bortstødte, siger: Jeg vil samle endnu flere til den flok, som allerede er samlet.“

Vinteren havde dog næsten taget modet fra dem, men nu skinnede solen! Lad os lytte lidt til den beretning, Wattewille nedskrev og senere sendte til sin svigerfader, Grev Zinzendorf.

„... Jeg besøgte med broder Matthæus alle vore grønlændere i deres telte, og de besøgte også ganske flittigt mig i dag og de følgende dage i min stue. De vedblev at udtrykke deres glæde over vor ankomst.

Om aftenen holdt jeg forsamlingen. Jeg talte tysk og lod sætning for sætning oversætte til grønlandsk af broder Johann. Dette har jeg fortsat med under hele mit ophold ...“

(Herrnhuterne holdt forsamlinger og fester på bestemte dage. Til nogle af disse, f. eks. „nattevagten“ og „kærlighedsmåltidet“, havde kun dé adgang, „som af Lærerne holdes for værdigere end de andre og bliver sædvanlig kaldet Opertorsuit (stortroende)“).

„Antallet af tilstedeværende grønlændere var ca. 150. De andre var dels endnu ikke kommet tilbage fra angmagssatfangsten, dels opholdt de sig på deres sædvanlige sommerpladser.

Hvordan mit hjerte blev grebet ved at se en Jesu menighed i denne nation, kan jeg ikke udtrykke, og af lutter kærlighed græd jeg mangen en lille tåre.

Samtidig har jeg erfaret, at man ikke kan gøre sig en fuldstændig forestilling om grønlænderne, når man blot ser enkelte af dem uden for deres land, hvor de slet ikke er i deres rette omgivelser.

De minder mig meget om de nordamerikanske vilde, er også af lignende hudfarve, og kan vel ikke være kommet andetsteds fra end den nordamerikanske kyst ...

Den 14. juni holdt jeg morgenandagten ...

Bagefter besøgte jeg Neu-Herrnhuts omgivelser. Man kan næppe tænke sig en så yndig lille plads i så barsk et land, der består af lutter nøgne klipper, mellem hvilke der kun er ganske lidt jord, eller oftest sand. Og dog ser der ganske ordentligt ud omkring huset, i gården, haven etc. Og på hele området heromkring, hvor der tid-

ligere ikke voksede et eneste strå, står nu det smukkeste græs i sandet mellem stenene. Man kan kalde Neu-Herrnhut Herrens have i det frygtelige vildnis.

Medens vi så på omgivelserne, ankom vore brødre Friederich Böhnisch, Johann Sörensen og Michael Bahlenhorst. Hvilken glæde dette møde afstedkom, og hvordan de milde kærlighedstårer flød, det kan I næppe forestille jer ...

— — —

Den 15. regnede det hele dagen. Ligesom da jeg var på Sct. Thomas, gjorde jeg det til min bibeskæftigelse at udarbejde en kirkebog på grundlag af de registrerede døbte, kommunikanter, gifte og døde (Heimgegangen), med en kort angivelse af de afdødes (Entschlafenen) levnedsløb og karakter ...

Under arbejdet gik der ikke en halv time, uden der var besøg af grønlænderne, hvis venlige miner — for deres ord forstod jeg ikke — opmuntrede mig ...

— — —

Den 16. aflagde jeg et fornøjeligt besøg på skibet og derefter hos købmanden og missionæren, idet jeg besøgte kolonien og hele dens indretning.“

Selv om købmanden har haft nogle dage til at få ryddet op og pyntet lidt på husene udvendigt og indvendigt, har det næppe været et imponerende skue.

Kolonihuset var så utæt, at det regnede ned i stuerne, og man måtte placere et helt batteri af krukker, skåle og spande til at opfange dryppene. Uden

for havde elven gnavet sig så tæt ind på huset, at man næppe kunne gå tørskoet rundt om det. Spækhuset var faldefærdigt, og bryggerset var styrtet sammen. Hele „handelsflåden“ bestod af 2 både, 3 joller og 1 umiaq (konebåd).

„Om eftermiddagen fik vi at vide, at der lå et skib uden for skærgården, og lidt senere bragte en grønlænder os et brev fra skipperen, Jacob Benzen, der bad os komme til hjælp.

Brødrene roede straks ud med en jolle, tog nogle konebåde og kajaker med, og bugserede skibet ind i skibshavnen, hvortil de ankom den 17.

Alle var gennemblødte af regn.

Skibet var afgang fra København 14 dage før vort og bestemt for den sydlige koloni, Frederikshåb, men to storme ved det sunkne land BUS og stormen pinsedag ved STATENHUK (som også ramte os) havde taget deres både og anrettet frygtelige skader ombord. Køkkenet og pumpen, ja, alt på dækket var skyllet bort af bølgerne, end ikke den spand, de brugte til at spule dækket med, havde de fået lov at beholde ...

— — —

Den 18. ... Om aftenen afholdtes de døbte grønlænderes kirkeritual (Lithurgie), hvor vekselbønnen mellem præst og menighed (Lithanie) bliver sunget.

Over den forsamling hviler en særlig nåde, og den forlener dem med en særlig værdighed. Det er respektindgydende at se den grønlandske menighed under andagten.

Denne gudstjeneste er så vigtig for

dem, at de hovedsagelig for dens skyld om søndagen rejser de 3, 4 eller 5 mil hjem for atter at rejse bort om natten.

Til slut knælede jeg med dem og bad under mange tårer. Når litaniets slutstrofe: „Herre Zebaoth, Du sande Gud“ intones, da klinger det så smukt og prægtigt på grønlandsk, og grønlænderne — navnlig søstre — synger langt bedre, end man skulle formode.

Efter gudstjenesten blev det meddelt, at kommunikanterne måtte møde igen, fordi man ville tale med dem om den forestående kommunion. Ey, hvor glædestrålende de dog modtog denne indbydelse!

— — —

Den 20. rejste tre brødre til Kangeq for at hente noget træ, de havde købt dér.

Vi andre besøgte nogle fremmede grønlændere og talte indgående med dem om Frelseren. De havde slået deres telte op henved 1000 skridt fra vort hus, hvilket jeg ikke misbilligede, da de forstyrrede os mindre, end man skulle forvente af så vilde mennesker.

Mit hjerte følte det samme, som dengang jeg besøgte indianerne i Neskopeto ved Susquehannah ...

— — —

Den 22. så jeg til, medens drengene øvede sig i deres kajaker. På forskellig måde kæntrede de rundt og rettede sig op, ligesom de under roning var i stand til at dykke under vandet og komme op igen. Disse manøvrer var ret imponerende.

Vore brødre sørger for, at alle unge,

lige fra barndommen, lærer at sejle i kajak og træner så meget som muligt i disse færdigheder. Thi den, der ikke lærer det som ung, lærer det kun dårligt eller slet ikke. Dette glæder mig ikke mindst fordi de således efterhånden vænnes fra rensdyrjagten og holdes til den nyttigere sælhundefangst.

Vor Matthäus (Kajarnak) og Johanan, som har været i Europa, er blevet gode erhververe. Begge har allerede giftet sig og i øvrigt fundet sig godt tilrette i den grønlandske livsform igen. Og indefra udvikler de sig på en glædelig måde. Man ser med tilfredshed, at de har besøgt andre samfund og haft udbytte deraf.“

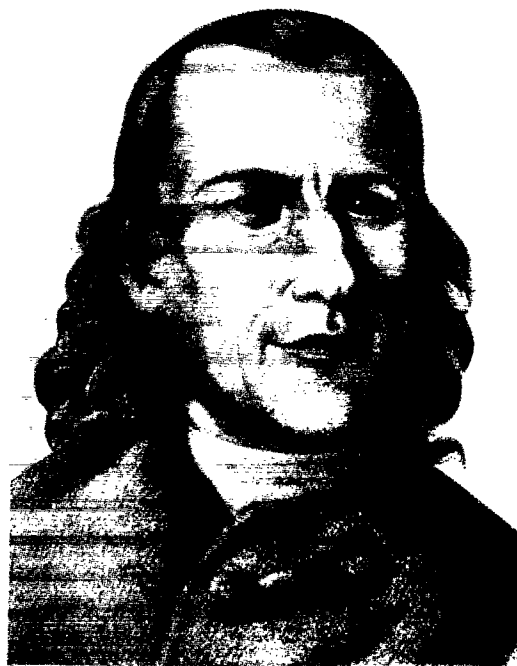
Matthäus Stach havde bragt ægteparret Simon (Arfalik) og Sara (Pussinek), dennes søster Judith (Issek) og de to drenge, Matthäus (Kajarnak) og Johanan (Angusinek) med sig til Herrnhut i Tyskland, hvor de besøgte grev Zinzendorf.

Simon og Sara døde under opholdet dér, men de andre rejste med Stach tilfods gennem Tyskland til Holland og derefter til England, hvor de i London blev præsenteret for den engelske tronfølger.

Herfra gik rejsen til New York. I Pennsylvanien besøgte de indianerne, og kom endelig, efter to års fraværelse og tre ugers sejlads, tilbage til Godthåb.

„I dag kom 9 af vore grønlænderes konebåde hjem. I flere af disse var der 10 til 12 personer.

Det var allerkærest at se dem kom-

Broder Matthäus (Stach).

me roende, og hvordan de glædede sig over igen at være hos deres lærere.

Blandt kommunikanterne var der een, som en tidlang havde været ekskluderet. Han fik tilgivelse under håndspålæggelse og blev under mange tårer igen optaget.

— — —

Den 24. var Johannes Døberens dag og en velsignet dag for Neu-Herrnhut ...

Efter den sædvanlige morgenandagt holdtes kl. 10 den første grønlænderforsamling med over 300 deltagere ...

— — —

Den 25. afholdt vi de sædvanlige søndagsforsamlinger, kun med den forskel, at i stedet for børneforsamlingen holdt vi et kærlighedsmåltid for 44 drenge og 34 piger. Vi overhørte dem,

og de svarede godt nok. Jeg fortalte dem også om børnene på den anden side af det store vand og lod hver især nævne sit navn.

Derpå kom mødrene med deres spædbørn på armen, og de fik deres andel af gårsdagens kærlighedsmåltid. De var 26. Med dem stiftede jeg en særlig forsamling, som fra nu af vil blive videreført. Heri bliver der sunget nogle vers for børnene, og mødrene får et formanende ord.

Medens jeg kyssede og velsignede disse små, var de så stille som engle ...

I dag har vi også fået oversat ordene „kommunion“ og „kommunikant“ til det grønlandske sprog, da de hidtidige benævnelser var uegnede og skabte forvirring hos mange af dem, der fik adgang til nadveren.

Den 27. traf vi bl. a. en gammel mand, som havde to hudfarver, nemlig brune og hvide striber over hele kroppen ...

Om eftermiddagen gik jeg i østlig retning over bjerge og dale til det såkaldte Rypebjerg, hvor vore brødre om vinteren – under store farer og anstrengelser – henter agerhøns til middagsbordet.

Den 28. begyndte vi at stikke tørv, der, ved siden af søgen efter træ, er brødrenes besværligste job ...

Den 29. efter morgenandagten talte vi med nogle fremmede grønlandere, som der de seneste dage var kommet en del af. Vi havde underholdt os med

dem i over en time, da vor grønlander Andreas begyndte at holde en så solid evangelisk prædiken for dem (som jeg lige så stille lod en af vore brødre oversætte ord for ord), at jeg ikke ville tro mine egne øren.

Han talte til dem om vor Skabers menneskegørelse, lidelser, død og kærlighed så følsomt og sammenhængende, og så fint tilpasset de uoplyste grønlanderes begreber, at det ganske overgik alle mine forventninger. Ja, jeg ønskede, at mange, der har noget på hjerte i Europa, havde sådanne talegaver ...

Den 30. rejste vi med vore egne og 11 grønlandske både hen for at hente tørvene. Vi ledte også efter træ og samlede æg. Disse udgør på denne årstid en væsentlig del af vore brødres kost ...

Den 1. juli ... Henoeh og Abraham, som købmanden for nogle dage siden sendte som „ekspresser“ til Frederikshåb for at melde det stormramte skibs ankomst, kom i dag velbeholdne hjem i deres kajaker ...

Da jeg gerne ville se så meget som muligt af omegnen, og da næsten alle vore grønlandere i disse dage var taget ud i deres erhverv, så rejste jeg den 4. juli med nogle brødre ind i Kobbefjorden. Vi så lakseelven og gik op mellem bjergene til et sted, hvorfra vi kunne se Ameralikfjorden. Om natten sov vi i et grønlandsk telt. Disse telte er meget bedre end dem, man bruger i Pennsylvanien.

Den 5. juli gik vi til venstre over

bjergene, til vi kunne se den arm af Baals Revier, som fører til Pisigsarfik. Vi så også Kookfjorden og på alle sider utallige snedækte bjerge og ismarker. Klokken 1 om morgenen den 6. roede vi tilbage igen, og var hjemme klokken 9.

Den 7.

‘N. N. Koiaukit Atatab Niarnablo Annernerublo Ajunginnerum Akkanut, Jesub Tokkoanut’ – Jeg døber dig i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn, i Jesu død.’

I dag døbte jeg broder Friedrichs lille datter, som fik navnet Agnes Böhnisch. Barnet blev båret ind i salen af bedstemoderen, og grønlænderinden Judith holdt det over dåben.

Søndag den 9. talte jeg kl. 9 om Jesu verdensomspændende samfund og om hensigten med menighedsdagen. Så blev der i 3 afdelinger oplæst efterretninger fra indianerne i Nordamerika. Mellem anden og tredje del blev de ugifte brødre og drenge, efter en kort forklaring, inddelt i deres klasser. Så fulgte en prædiken over dagens tekst ... og derpå inddeltes de ugifte søstre og piger ligeledes i deres klasser ...

Som fjerde punkt meddelte jeg, at vi fremtidig mere end hidtil ville bruge de af vore grønlandske brødre, som Frelseren havde dygtiggjort dertil, som medhjælpere ved forsamlingserne ...

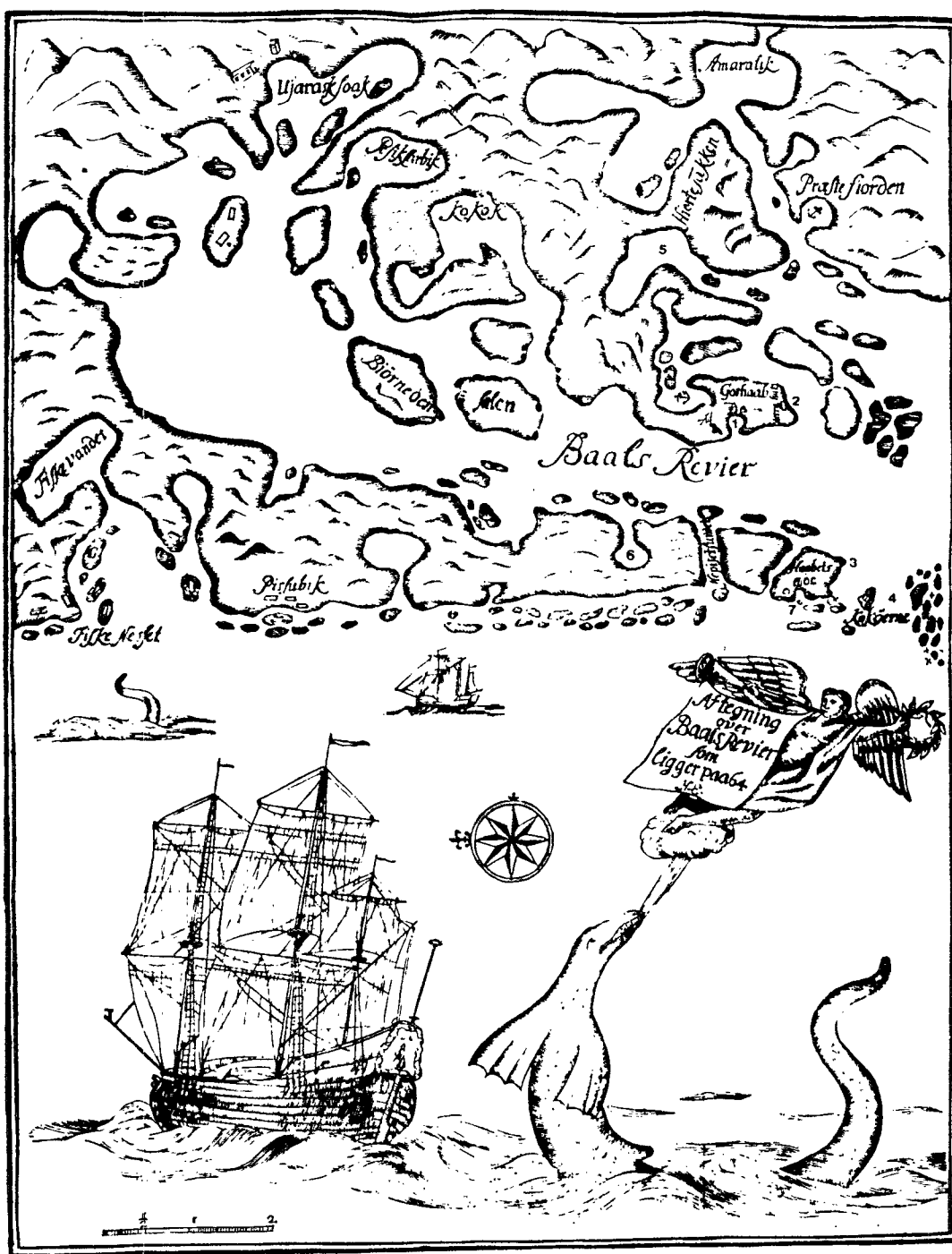
Den 10. havde vi, foruden de sædvanlige forehavender, en sammenkomst

med nogle fremmede grønlændere, og eftersom man af disse mennesker for første gang fik efterretning om Østkysten eller det såkaldte gamle, forsvundne Grønland, så nedskrev jeg indholdet af deres fortælling.“

Købmand Moltzau havde året før af compagniet fået ordre til at overtale Peder Olsen Walløe – der boede som frihandler (privat næringsdrivende) i Ameralikfjorden – til at foretage en opdagelsesrejse til Østkysten, og med skibet i år har Moltzau fået et brev fra direktionen, der erklærer sig yderst tilfreds med den omhyggelige ordning, han havde truffet med forberedelserne til denne ekspedition. Og når Walløes resultater bliver bekendt, vil man overveje Moltzaus forslag om anlæggelse af en koloni mellem Frederikshåb og Statenhuk (Kap Farvel).

„Den 11. rejste jeg med nogle brødre de to mil over fjorden til Kanneisut. Det er et sted på vestlandet (i vore dage hedder det Nordlandet), der ikke har så høje bjerge, men lave fjeldhøje og udstrakte enge, gennemstrømmet af vandløb. Desværre er der for tiden en så skrækkelig mængde moskitoer (grosse Mükken), at de langt overgår dem, der findes på St. Thomas og ved Jersey i Delaware.

I denne egn har vore brødre tidligere haft deres bedste rensdyrrevier, men efter at grønlænderne har fået så mange flinter (flintebøsser), er renen blevet en sjældenhed. Her er også en god laksefangst, og brødrene

Hans Egedes kort over Godthåbsfjorden.

1) Godthåb. 2) Neu-Herrnhut. 3) Kangeq. 4) Kookhørne. 5) Kobbefjorden. 6) Kanneisut. 7) Håbets Ø.

har ofte i ét dræt fået fire til seks hundrede laksforeller i garnet ...

Den 16. havde vi for første gang en forhandling med de grønlandske hjælpere (kateketer). De var 11 brødre og 12 søstre ...

Den 17. lod vi for første gang vor Matthäus Kajarnak holde morgenandagten.

Han talte inderligt, eftertrykkeligt og grundigt.

Den 18. var jeg igen på en lille udflugt for at se omegnen. Vi sejlede først de 2 mil til Kangeq, der er det yderste land ved havet, hvor mangan en vinter flere hundrede grønlandere holder til – mest sydlendinge – som bliver flittigt besøgt af brødrene, og ved sådanne lejligheder har Frelseren allerede fået mange af dem som løn for sine smerter ...

Jeg talte 14 store grønlandske vinterhuse, og vi bragte noget træ ombord, som brødrene havde købt af de bortdragende grønlandere.

Roede derefter langs kysten til Håbets Ø, hvor kolonien Godthåb lå fra 1721 til 1729, og tog vejen gennem Nepisatsundet, hvor vi besøgte to syge grønlandere.

Om aftenen i den 11. time var vi atter tilbage i Neu-Herrnhut efter en rejse på mindst 6 mil ...“

Den 20. sker der noget omme i kolonien, som Wattewille ikke omtaler, selv om han godt véd det.

Povel Grønlænder har samlet alle den kongelige missions døbte fra hele distriktet. Med Laerson som tolk overhørte Bruun dem i frelsesordenen og Luthers katekismus. De svarede tilfredsstillende, dog „de gamle ickun efter Sindet (meningen), men de unge efter Ordenes Lydelse“ – og det sidste blev der lagt mest vægt på. Som hr. Drachard plejede at sige: Ved kolonien har vi „bogstavtrællene“, men neuherrnhuterne er i besiddelse af den hellige ånd!

Men tilbage til biskoppen:

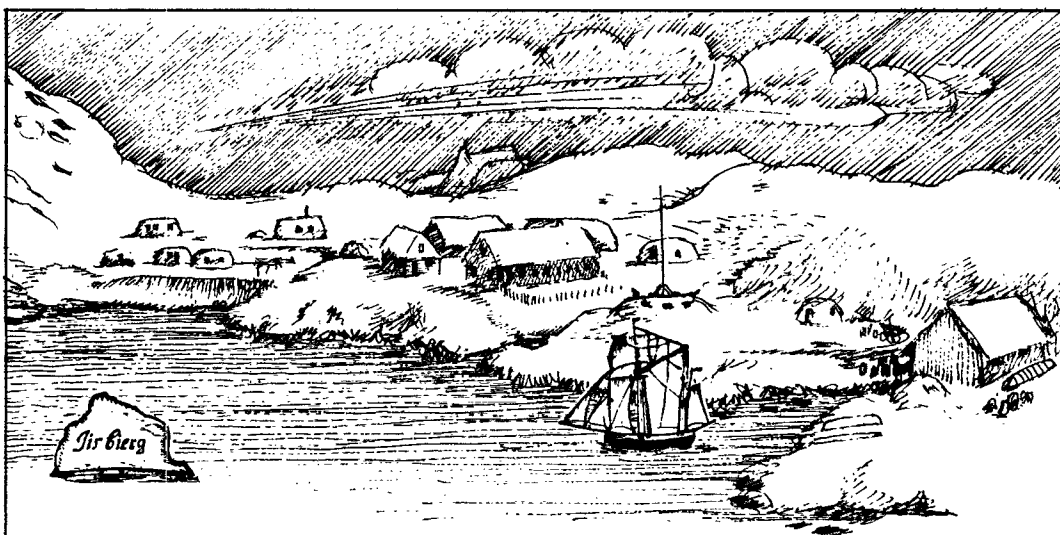
„23. juli ... De giftes kor (Ehechor) er her det vigtigste og har de pålideligste medlemmer. De er 48 par, medens der kun er 2 enkemænd.

Af enker er der derimod over 40. Blandt disse findes mange kære små mennesker, men også enkelte, der ikke er nået vidt, men endnu har mange hedenske unoder ...

Der er også over 40 i de ugifte søstres kor. De har en sådan aktiv, munter og resolut væremåde, at man ved første blik skulle mene, den passede bedre på mandfolk. Men det kommer af den måde, de lever på, hvor de må forrette det arbejde, som i andre lande kun tilkommer mandspersoner.

De er også meget flinke til at aflægge vidnesbyrd om Frelseren overfor deres medsøstre blandt de vilde. Derved er allerede mangan en vild blevet vundet, og derigennem også hendes mand.

De ugifte brødre tæller kun 30, hvoraf 12 fuldvoksne. Men der er solide folk iblandt dem ...

Godthåb, som forfatteren forestiller sig det vinteren 1752. Yderst til højre i billedet har vi spækhuset. Bag skibet (der ligesom isbjergene er tegnet af Poul Egede) ses flagspilhøjen med de syv kanoner, så følger elven og kolonihuset med den indhegnede have foran og 3-4 udhuse bagved. Bag denne „proviantgård“ lå kirkegården. Endelig har vi grønlanderhusene, hvoraf eet er skolen.

Den 31. og de følgende dage helligede jeg mig som bibeskæftigelse at gennemgå den grønlandske salmebog (Gesangbuch) og lod den til den ende oversætte ord for ord, for at overbevise mig om, at den udtrykte den rette mening.

Den danske kateket Bertel Laersen, som har opnået en ganske særlig færdighed i sproget, hjalp også til, når han kunne komme, og der blev foretaget mange forbedringer ...

Den 1. august skrev nogle af vore grønlandere breve til Europa – enkelte egenhændigt, andre dikterede – og lod det oversætte til tysk ...“

Matthæus Kajarnaks brev lød i dansk gengivelse: „Vi har glædet os meget over Johannes Assersok. Første gang,

han talte til os i salen, kunne jeg ikke holde mine øjne fri for tårer, så nær følte jeg Frelseren. Jeg kan sige med sandhed, at jeg er meget lykkelig – endnu mere, end da jeg var hos jer. Frelseren har siden gjort meget ved mit hjerte. Jeg kan glæde mig over Ham, når jeg forestiller mig Ham med Sine sår. Hvor ringe jeg end er, så tænker jeg dog ikke på andet end at være Ham taknemmelig ... Jeg tænker ofte på den gang, jeg så jer, men nu får jeg jer vel ikke mere at se, før vi mødes hos Frelseren. Hans åbnede side er det hus, hvori vi skal komme sammen.“

„Den 2. tog jeg en venskabelig afsked med kolonien ...“

Rasmus Bruun havde været huslærer i Magleby på Stevns hos sognepræst Martin Ohnsorg, der havde været missionær

i Godthåb samtidig med Hans Egede. 1747 kom Bruun på „Det grønlandske Seminarium“ og begyndte samtidig at studere teologi. Han blev undervist i grønlandsk af Poul Egede og tog sin embedseksamen 1751.

Der var ingen tvivl om, at Neu-Herrnhut hér ville få en alvorlig modstander. Det var vigtigt at „føle ham på tænderne“ og gøre tilnærmelser til et venskab.

Eet var sikkert: Drachards tanker om sammensmeltning af de to missioner var ikke længere aktuelle.

„Derefter holdt jeg et afskedsmåltid med vore tyske brødre og søstre, hvorunder vi havde en behagelig samtale om Frelserens fredstanker for Grønland.

Og da vi i dagene forud havde talt så meget med sydgrønlanderne, faldt det os ind, at det måske ville være nødvendigt engang at oprette en mission i Syd- eller endog Østgrønland ...

Den 7. blev efter mit forslag kirkegården (Gottesakker) bragt bedre i stand, og gravene belagt med jord og småsten.

Jeg var med derhenne en stund, og de grønlandske søstre – thi mændene udfører intet landarbejde og har heller ikke forstand på det – arbejdede så muntert og med en sådan energi, at det var en fornøjelse at se. Imedens talte de frimodigt om døden (Heimgen) og opstandelsen, og det skønt grønlanderne ellers har en så stor frygt for døden og afsky for graven, som næppe nogen anden nation.

Jeg besøgte endnu en gang kolonien og tog afsked med missionæren og købmanden med håbet om at de, ligesom de havde holdt venskab med mig, også ville være gode venner med mine brødre, der blev tilbage, og ikke lade noget ske, som kunne vække anstød hos grønlanderne.“

Købmanden havde længe haft et skrøbeligt helbred. Sidste år havde han søgt sin afsked, som dog ikke blev bevilget. I dag var han alvorligt syg og sengeliggende.

Moltzau var ligesom Hans Egede lidt af en eventyrer og havde altid været på udkig efter grønlandske mineraler i undergrunden. I Ameralikfjordens fjelde fandt han „et rødt farvestof“, hvoraf prøver var hjemsendt. Var det guld? – Et endeligt svar var endnu ikke fremkommet.

„Den 9. kunne skibet, som længe havde været sejlkørt, ikke gå ud på grund af modvind. Vi fortsatte derfor vort arbejde med salmerne og kom samme dag gennem resten af bogen.

Den bestod af litanierne, nogle liturgier og over 100 sange og enkelte vers.

De fleste bliver brugt så ofte, at grønlanderne har lært dem udenad ...

Den 10.: Ved kolonien indgik to handelsfolk i dag med præstens velsignelse ægteskab med grønlanderinder.

Vort hus var blevet indbudt dertil, og tre brødre overværede vielsen ...“

Det drejede sig om brødrene Anders og Hans Olsen, der blev gift med henholdsvis Tupperngat og Juditha.

Anders Olsen tilhørte den herrnhutiske menighed, men tyskerne ville ikke indlade sig på at stifte blandede ægteskaber.

Hans Olsen var frihandler og havde sidste år indhandlet for 142 rdlr. til kolonien.

„Da vinden nu blev gunstig for afrejse, holdt jeg om aftenen en afskedstale til den grønlandske menighed og sluttede med verset:

Herr Jesu Christ,
Dein Tod,
die Nägelmahl so roth,
die durchgrabne Seite,
der Schweiss in Deiner Noth,
behalte deine Leute,
blut'ger Kirchenfürst
bis Du kommen wirst.

Ved min afrejse var antallet af beboere i Neu-Herrnhut 350. Og et ret stort antal fremmede havde man forhåbning om, ville tilslutte sig allerede dette efterår.

Før jeg gik om bord besøgte jeg endnu en gang den syge grønlandske broder Joseph og velsignede ham til hans hjemfart.

Vore grønlandere løb rundt om os og viste på forskellig måde deres kærlighed og taknemmelighed. Da vi færgedes over til skibet, stod der kvinder og børn overalt på klipperne, og en stor skare mænd ledsagede os i deres kajakker.

Klokken 8 sejlede vi ud af skibshavnen. Kl. 9 passerede vi vort hus, salutede kolonien, og kl. 10 tog vore brødre og grønlandere ved Kangeq afsked med os ...“

Næppe var skibet forsvundet bag horisonten, før missionsstationen fik en ganske anderledes gæst: *Døden*. En sygdom, der gav sig udtryk i heftige hovedsmerter, bryst- og sidesting, ramte grønlanderne.

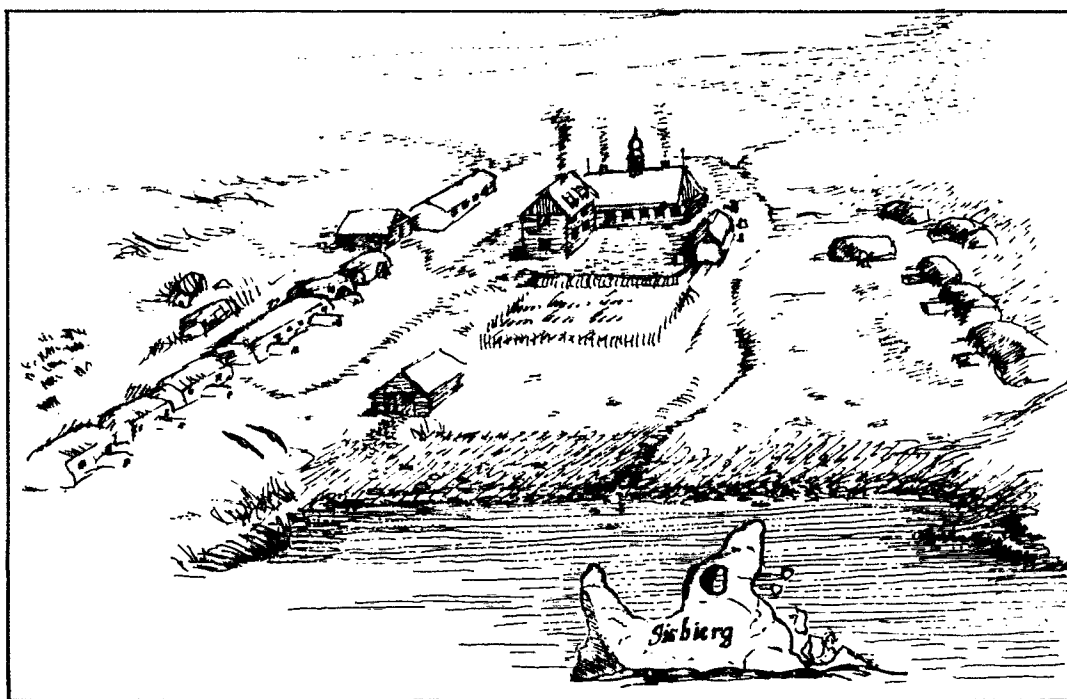
Ved Herrnhut alene bragte sygdommen 30 af de døbte over i evigheden.

Fra midten af august til midt i oktober kulminerede denne farsot, så man somme tider måtte begrave flere lig ad gangen, og tit skete det, at læreren (missionæren), når han kom tilbage fra en begravelse på kirkegården, straks fik besked om et nyt dødsfald.

Brødrene havde uhyre meget at gøre, idet de naturligvis også tog sig af lægebehandlingen og pasningen af de syge. Nogle af dem havde selv sygdomsanfald.

De raske grønlandere hjalp til så godt de kunne, først og fremmest sørgede de for transporten af de syge, der for de flestes vedkommende befandt sig ved Nepisatsundet. Det var ofte en farefuld opgave at passere fjorden med patienter, og de, der ikke kunne tåle at transporteres, måtte have besøg af europæerne fra Nuuk.

Distriktets hedninger kunne naturligvis ikke tilbageholde deres sarkastiske bemærkninger, da de kosntaterede, at det hovedsagelig var de hellige „nookleet“, sygdommen kastede sig over. Ja, Djævelen for i en hedensk kvinde og fik hende til spottende at bemærke: „Der

Neu-Herrnhut, som forfatteren forestiller sig det vinteren 1752. Hovedbygningen har to længer, hvor den ene er to-etages. Foran gårdspladsen ligger den indhegnede have og foran denne et græsareal, hvor grønlænderne opslog deres sommertelte. Det lille træskur ved stranden er bådhuset. Det store hus med to indgange til venstre i billedet er „søsterhuset“ oprettet af grønlænderinden Judith. Isbjerget i forgrunden er tegnet af Poul Egede.

ser man, hvad der kommer ud af at tro for meget på „Sauarangoak“ (lammet).“

Men turen kom også til hedningerne. Sygdommen bredte sig som en pest i hele distriktet.

Et af de første ofre blandt de døbte var vor ven Nathanael.

Han var en af de første kommunikanter og hjælpere (kateketer). En munter sjæl med et varmt hjerte. Han fik mange af sine landsmænd med sig i troen, flittig og pålidelig som han var.

Selv om det var svært for ham at holde husorden med sin uregérliche familie, så man ham altid tilfreds og tålmo-

dig. Han havde en så respektabel karakter, at alle mennesker – kristne og hedninger, europæere og grønlændere – måtte elske og ære ham.

Ved hans begravelse vistes stor bevægelse. Alle, der kunne kravle eller gå, strømmede til og bar deres sorg med sig i form af sten, som de lagde på graven.

Ligprædikenen var over ordene i Paulus' første brev til tessalonikerne 4.13.

Også Matthæus Kajarnak måtte forlade denne verden.

Han var søn af den afdøde Samuel Kajarnak, neu-herrnhuternes første-døbte (der Erstling). Kort efter dåben måtte Matthæus flygte sydpå med sin

far, som hedningerne stræbte efter livet. Familien var således lige ved at lide martyrdøden.

For 3 år siden vendte Matthæus hjem efter et ophold i Europa og blev en værdsat kateket.

Han havde et afklaret sind, et glad væsen, et mildt hjerte, og alle så op til ham.

Det var opbyggende at overvære hans endeligt.

Under sin sygdom talte han ustandselig om det sårede lam (Frelseren), som han snart skulle møde. Under døds-kampen mistede han stemmens brug, og da man spurgte ham, hvad han tænkte på, pegede han på sine håndflader og antydede således, at han mediterede over Jesu sår. Da han igen fik mælet, begyndte han at tale tysk: „Ach ich habe den Heiland sehr lieb, ich freue mich gar sehr, dass ich bald zu ihm kommen werde – wilt du nicht bald nachkommen?“, så greb han missionærens hånd og sagde: „Ich habe dich sehr lieb.“ Derefter så det ud, som om hans åndedræt standse, men endnu en gang åbnede han øjnene, så sig om og begyndte at synge: „Schlaf ins L...“, længere ville hans tunge ikke, og det blev hans sidste ord. Men de omkringsiddende sang salmen til ende, og under verset „Die Seele

Christi heilge dich etc.“ sov han stille ind.

Et af de næste dødsfald skete i kolonien. Det var købmand Moltzaus fire-årige datter, „en kær lille pige, som ofte glædede sine forældre med at synge de smukkeste grønlandske vers.“

Senere døde Anna, Samuel Kajarnaks enke. „Hun var vel ikke, hvad hendes mand havde været,“ men alligevel en god kvinde, der havde fået mange hedninger til at antage troen.

Jonas, en dreng der var blevet døbt samme sommer, blev bragt syg hjem. Da en missionær blev tilkaldt, sagde drengen tappert: „Mich verlangt sehr zum Heiland zu gehen,“ lod sig iføre sine ligklæder, nemlig den bedste pels han havde, og forlod således denne verden.

— — —

Så kom de ruskende efterårsstorme. Snevejr og bidende frost meldte, at en ny vinter var kommet til Grønland.

Grønlænderne mindedes sommerens fangstrejser, medens de med en pind „pudsede“ tranlampens flammende mosvæge, der gav dem varme og lys på een gang.

Europæerne samledes i stuens varmeste krog, ved bilæggerovnen, og lagde i det blå tusmørke planer for fremtiden.

Et år var gået.

Artiklen „NUUK 1752“ er hovedsagelig skrevet på grundlag af J. F. W. Ritter: „*Leben des Freyherrn Johannes von Wattewille, Bischofs der evangelischen Brüderkirche und dessen Gemahlin, Frau Henriette Benigna Justine Freyfrau von Wattewille geborne Gräfin von Zinzendorf*“ Altona 1800, David Crantz: „*Historie von Grönland*“, 1765, og Hother Ostermann's 2 bøger:

„*Danske i Grønland i det 18. århundrede*“ og „*Nordmænd på Grønland 1721–1814*“, hhv. 1945 og 1940 I–II.

Læsere, der vil vide mere, opfordres til at læse Finn Gad's monumentale værk: „*Grønlands Historie*“, Louis Bobé's bøger om Grønland samt naturligvis Hans og Pouls Egede's dagbøger. Alle disse værker kan lånes på bibliotekerne.